

Schatting van het aantal voormalig Joegoslaven naar huidig herkomstgebied

Lada Mulalic, Carel Harmsen en Ko Oudhof

In de huidige statistische overzichten van het CBS zijn nog geen goede gegevens beschikbaar over personen die zijn geboren in de afzonderlijke staten van het voormalig Joegoslavië. Op basis van het kenmerk 'geboorteland' is dit ook niet mogelijk. Met behulp van informatie over de geboorteplaats kunnen personen van Joegoslavische herkomst echter toch naar de huidige herkomstgebieden worden ingedeeld. Ruim 40 procent van de uit voormalig Joegoslavië afkomstige bevolking heeft Bosnië als herkomstgebied. Hun aandeel is twee keer zo groot als dat van de Serviërs. Andere relatief grote deelpopulaties zijn Kroaten en Kosovaren, met 13 en 11 procent van het totaal.

1. Inleiding

Een belangrijk kenmerk van de regio die voorheen Joegoslavië vormde, is dat het altijd een gebied van diversiteit is geweest: verschillende etnische groeperingen, religies en culturen hebben daar door de eeuwen heen (meer of minder vreedzaam) naast elkaar geleefd.

Sinds het begin van de jaren negentig is de voormalige republiek Joegoslavië in een aantal stappen in zes nieuwe staten, voormalige republieken, uiteengevallen. Daarnaast is er nog de Servische provincie Kosovo die voorlopig, onder internationaal bestuur, een bijzondere autonome status geniet. Dit afscheidingsproces, dat niet altijd gewelddoos verliep, heeft geleid tot een aanzienlijke (vluchtelingen)stroom, ook naar Nederland.

Ook in de jaren zeventig waren er al Joegoslaven naar Nederland gekomen. Nederland had toen een tekort aan arbeidskrachten, dat vooral werd aangevuld vanuit landen rond de Middellandse Zee.

Op 1 januari 2004 woonden er in Nederland meer dan 75 duizend personen die worden gerekend tot de herkomstgroep voormalig Joegoslavië. Van hen behoort 72 procent tot de eerste generatie. De meesten van hen (80 procent) hebben zich pas na 1990 in Nederland gevestigd. In de meeste statistische overzichten van het CBS wordt alleen de herkomstgroep 'voormalig Joegoslavië' onderscheiden omdat verdere detailinformatie over de herkomstregio ontbreekt. Iemand die in 1970 in Sarajevo (in het huidige Bosnië-Herzegovina) is geboren en zich in 1975 met zijn of haar ouders in Nederland heeft gevestigd, is in de gemeentelijke basisadministratie (GBA) opgenomen met geboorteland Joegoslavië. Iemand die in het jaar 2000 in diezelfde plaats is geboren, is in de GBA wel direct op basis van geboorteland tot de herkomstgroep Bosnië-Herzegovina gerekend. In de migratiestatistieken kon pas vanaf het ontstaan van de nieuwe landen onderscheid naar herkomstgebied worden gemaakt.

Het is om meerdere redenen interessant een onderzoek te doen naar demografische en sociaaleconomische kenmerken van deze populatie voormalig Joegoslaven onderscheiden naar herkomstgebieden. Weliswaar bestaat het voormalig Joegoslavië niet langer en is de huidige classificatie

daarmee niet meer actueel, maar toch delen alle afzonderlijke groepen een gezamenlijke geschiedenis en is het van belang na te gaan in hoeverre deze bevolkingsgroepen op elkaar lijken.

Verder is het vooral interessant om te kijken naar de onderlinge verschillen tussen de deelpopulaties en de achtergronden daarvan. Daarbij is relevant dat er een directe samenhang bestaat tussen herkomstgebied en migratiemotief. Zo is te verwachten dat de onderlinge verschillen in sociaaleconomische positie van de deelpopulaties voor een groot deel door migratiemotieven verklaard kunnen worden, omdat migratiemotief en herkomstgebied van personen veelal onlosmakelijk zijn gekoppeld.

De bij het CBS beschikbare informatie leent zich niet zonder meer voor het creëren van informatie over de afzonderlijke staten die vroeger Joegoslavië vormden. In 2002 is voor het eerst, op basis van statistische gegevens over de immigratiestromen per herkomstgebied, een schatting gemaakt van de omvang van de verschillende groepen voormalig Joegoslaven (Alders en Nicolaas, 2002). Deze methodiek leverde een beeld op van de aantallen voormalig Joegoslaven naar herkomstgebied, maar met als beperking dat de schatting werd gemaakt op basis van de migratie in een beperkte periode (1994–2002), een periode waarin naar verhouding veel Bosniërs naar Nederland kwamen.

Inmiddels zijn uit de GBA ook gegevens over de geboorteplaats van personen per 1 januari 2004 beschikbaar gekomen. Op basis van geboorteplaatsinformatie kan elke persoon worden geclassificeerd naar het actuele geboorteland/herkomstgebied. Een voordeel van classificeren op basis van geboorteplaats is dat de gehele populatie kan worden toegedeeld. Een nadeel is dat het toedelen van geboorteplaatsen aan herkomstgebieden een arbeidsintensief proces is. Bij landen als voormalig Joegoslavië, de Nederlandse Antillen en de voormalige Sovjet-Unie heeft een dergelijke manier van werken echter duidelijk toegevoegde waarde.

2. Geschiedenis

In de jaren negentig is Joegoslavië, mede onder invloed van een economische crisis en de politieke ontwikkelingen in Oost-Europa, uiteengevallen doordat steeds meer deelrepublieken zich in de loop van de tijd onafhankelijk verklaarden. Het ontstaan van de nieuwe zelfstandige staten Slovenië (1991), Kroatië (1991), Macedonië (1991), Bosnië-Herzegovina (1992), Montenegro (2006) en daardoor uiteindelijk ook Servië (2006) verliep veelal turbulent en zeer gewelddadig. De onafhankelijkheid van Slovenië kwam tot stand na een kortdurende oorlog. De verzelfstandiging van Kroatië leidde tot langduriger en grootschaliger oorlogsgeweld (in 1991/1992 en in 1995). In het bijzonder in Bosnië-Herzegovina leidde het ontstaan van een onafhankelijke staat echter tot een hevige en bloedige oorlog (1992–1995). Dit conflict werd gekenmerkt door het etnisch zuiveren van dorpen en steden, waardoor honderdduizenden inwoners op de vlucht

sloegen, meestal met achterlating van alle bezittingen. Na langdurige internationale bemoeienis kwam in 1995 met het Verdrag van Dayton een einde aan de oorlogen in Bosnië en Kroatië.

Eind jaren negentig ontstond een nieuw gewapend conflict in de Servische provincie Kosovo, doordat het streven naar meer autonomie van vooral de Albanese bevolking van Kosovo botste met de onwil van de Servische president Milosevic. Na het uitbreken van de grootschalige gevechten in Kosovo in 1998 besloot de NAVO in 1999 tot militair ingrijpen. Na twee maanden van bombardementen gaf Milosevic toe aan de eisen van de NAVO. Sinds juni 1999 staat Kosovo, zoals door de VN bepaald, onder internationaal bestuur. De toekomst van Kosovo is op dit moment nog onduidelijk.

De oorspronkelijke Socialistische Federatieve Republiek Joegoslavië hield in 1991 op te bestaan, maar in 1992 richtten Montenegro en Servië een nieuwe federatie op, de Federale Republiek Joegoslavië. De aanduiding Joegoslavië verdween geheel toen deze Federale Republiek in 2003 ten einde kwam en werd vervangen door de lossere federatie Servië en Montenegro, die nog tot juni 2006 heeft bestaan.

3. Toedelingsmethode

Uit de GBA is voor de bevolking op 1 januari 2004 informatie beschikbaar gekomen over de geboorteplaats van personen met als geboorteland (voormalig) Joegoslavië. Voor deze personen zijn tevens andere gegevens beschikbaar, zoals het land waaruit men naar Nederland is geïmmigreerd, de datum van vestiging in Nederland (ofwel laatste datum van inschrijving in de GBA) en informatie over de ouders van de persoon. Op basis van deze gegevens zijn voormalig Joegoslaven op microniveau toegedeeld aan de staten waarin voormalig Joegoslavië is uiteengevallen. Deze methode is voor het eerst succesvol toegepast bij het onderscheiden van Antillianen en Arubanen naar geboorte-eiland (Harmsen, 2005).

Personen die in voormalig Joegoslavië zijn geboren behoren tot de eerste generatie. Zij zullen worden gerekend tot een van de deelpopulaties op grond van hun geboorteplaats. Personen die behoren tot de tweede (in Nederland geboren) generatie worden toegedeeld aan een herkomstgebied op grond van de informatie over de geboorteplaats van hun ouder(s).

Eerste generatie voormalig Joegoslaven

Bij de toedeling van personen afkomstig uit voormalig Joegoslavië aan de nieuwe landen is een beslisschema gevolgd. Hierin zijn in drie stappen alle personen over de herkomstgebieden verdeeld.

Stap 1: toedeling op basis van geboorteplaats

Allereerst is een kruistabel gemaakt van de variabele geboorteland met de geboorteplaats (staat 1). De uit voormalig Joegoslavië afkomstige bevolking kent bijna 8 duizend verschillende en/of verschillend geschreven geboorteplaatsnamen. Op basis van de kruistabel kan ongeveer de helft van de uit voormalig Joegoslavië afkomstige bevolking, met 250

verschillende geboorteplaatsen, rechtstreeks aan herkomstgebieden worden toegeschreven.

Vervolgens is een controle op de juistheid van de toedeling uitgevoerd. Voor geboorteplaatsen waar alleen personen vandaan komen met geboorteland Joegoslavië zijn personen op basis van de ligging van de geboorteplaats aan een herkomstland toegedeeld. Deze actie is uitgevoerd voor 1,3 duizend geboorteplaatsen. Daarbij zijn die geboorteplaatsen geselecteerd waar 5 of meer personen zijn geboren. Verder zijn nog 500 geboorteplaatsen met een afwijkende schrijfwijze van plaatsnamen - Sarajevo kent meer dan twintig schrijfwijzen - aan herkomstgebieden toegekend. In totaal zijn ruim 2 duizend van bijna 8 duizend geboorteplaatsen, met 85 procent van de uit voormalig Joegoslavië afkomstige bevolking, in deze stap aan herkomstgebieden toegewezen.

De resterende 15 procent van de populatie (ruim 8 duizend personen) is om de volgende redenen niet op basis van geboorteplaats verdeeld.

Ten eerste komt het relatief vaak voor dat een plaatsnaam in verschillende landen bestaat. Zo liggen stadjes met de naam Petrovac in Kroatië, Servië en Bosnië. Zonder aanvullende gegevens is het niet mogelijk om met zekerheid te bepalen uit welk gebied iemand komt.

Ten tweede is de wijze waarop de gemeentelijke ambtenaren de plaatsnaam hebben gespeld niet altijd consistent. Het komt voor dat dezelfde plaats op maar liefst tien verschillende wijzen is gespeld. Dit bemoeilijkt de herkenning en de toedeling van de geboorteplaats. Automatisering van het herkenningsproces is hierdoor niet goed mogelijk.

De derde reden is efficiëntie: voor het toekennen van herkomstgebied moeten duizenden plaatsnamen handmatig en op microniveau worden beoordeeld. Dit is een tijdrovend en kostbaar proces. Voor plaatsen waaruit slechts enkele personen afkomstig zijn, is daarom afgezien van toedeling op basis van geboorteplaatsinformatie.

Stap 2: verdere toedeling op basis van land van herkomst

Het land van herkomst (zoals opgegeven bij immigratie naar Nederland) is een kenmerk dat is ingevuld bij 87 procent van alle personen die zich in 1995 of later in Nederland hebben gevestigd. Dit kenmerk wordt als een aanvullend gegeven

Staat 1
Voormalig Joegoslaven naar geboorteplaats

Geboorteplaats	Geboorteland ¹⁾			Totaal
	Joegoslavië	Bosnië-Herzegovina	Fed. Rep. Joegoslavië	
Tuzla	937	117	1	1 055
Sarajevo	2 665	88		2 753
Zenica	1832	87		1919
Srebrenica	435	62		497
Bihac	207	14		221
Velika Kladusa	149	14		163
Mostar	500	12		512
Travnik	481	12		493
Doboj	969	11	1	981
Banja Luka	693	11		704
Tesanj	77	11		88
Prijedor	1 107	10		1 117
Bijeljina	400	9		409
Vares	281	9		290
Livno	228	7		235

¹⁾ Zoals opgenomen in de GBA.

gebruikt om een deel van de resterende 15 procent van de populatie toe te delen. Voor personen afkomstig uit Slovenië, Kroatië, Bosnië en Macedonië, landen die in het begin van de jaren negentig onafhankelijk zijn geworden, was de toedeling geen probleem. Ruim 1,2 duizend personen (2,3 procent van de totale populatie) konden zo worden toegedeeld.

Problemen ontstaan bij personen die als land van herkomst Joegoslavië of Federatieve Republiek Joegoslavië hebben opgegeven. Deze benaming was actueel tot 2003, waarna eerst korte tijd een federatie tussen Servië en Montenegro bestond, gevolgd door de afscheiding van Montenegro in 2006. In deze gevallen kan moeilijk onderscheid worden gemaakt tussen populaties afkomstig uit Servië, Montenegro en Kosovo. Het gaat hierbij om ongeveer 1,4 duizend personen. Deze deelpopulatie wordt in de volgende stap op basis van een sleutel verdeeld.

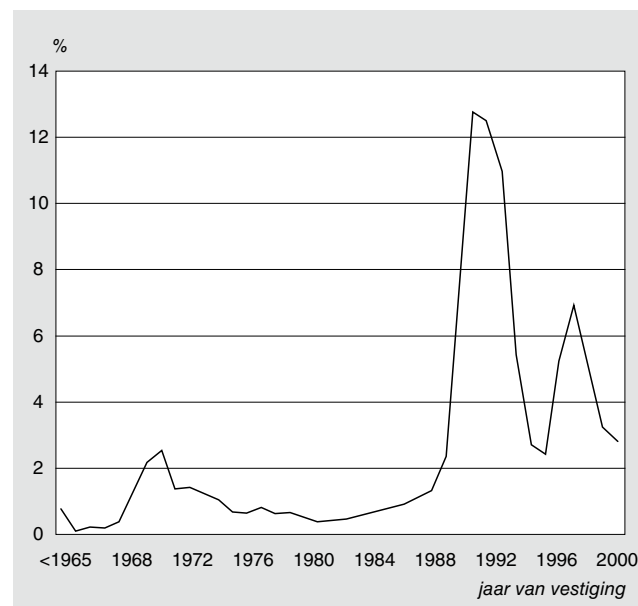
Stap 3: verdere toedeling op basis van vestigingsjaar

De resterende personen zijn verdeeld met behulp van sleutels die zijn gebaseerd op de bekende verdelingen (op basis van geboorteplaats) van de personen die zich in dezelfde periode in Nederland vestigden. Een eerste sleutel is gegenereerd voor personen die zich na 1995 in Nederland hebben gevestigd en als land van herkomst Joegoslavië of Federatieve Republiek Joegoslavië hebben opgegeven. De sleutel is bepaald op grond van de verhouding tussen de aantallen Serviërs, Kosovaren en Montenegrijnen die zich na 1995 in Nederland hebben gevestigd. Een tweede sleutel is bepaald voor personen van wie zowel de geboorteplaats als het land van herkomst onbekend is.

Uit grafiek 1 blijkt dat de instroom van personen uit voormalig Joegoslavië in twee fasen kan worden verdeeld. Tijdens de eerste fase (tot en met 1990) was de jaarlijkse instroom relatief laag en vrij constant. Het betrof voornamelijk gastarbeiders en hun gezinnen. In totaal resteerden 3250 nog toe te delen personen die zich in deze periode van ongeveer twintig jaar hebben gevestigd. Vanwege de bijna constante instroom ligt het voor de hand om één sleutel voor deze gehele periode te genereren.

De immigrantenpopulatie die zich vanaf 1991 (de tweede fase)

1. Aandeel voormalig Joegoslaven naar jaar van vestiging, 1 januari 2004

in Nederland heeft gevestigd, bestaat voornamelijk uit vluchtelingen uit oorlogsgebieden en laat een ander patroon zien. Binnen deze fase zijn twee pieken te onderscheiden, die verband houden met de oorlogen in Kroatië en Bosnië, respectievelijk de oorlog in Kosovo. Omdat hier slechts een relatief klein aantal personen (2,2 duizend) over de herkomstgebieden moet worden verdeeld, is voor deze golf ook slechts één sleutel gegenereerd. Anders dan in stap 1 en stap 2 hoeft het in stap 3 dus niet zo te zijn dat een persoon ook op individueel niveau het juiste herkomstgebied krijgt toegelend.

Tweede generatie voormalig Joegoslaven

Voor de tweede generatie, die zelf in Nederland is geboren, is het herkomstgebied op de volgende manier bepaald:

- Indien gegevens over beide ouders bekend zijn, is het herkomstgebied van de persoon gelijk aan het herkomstgebied van de moeder; is de moeder in Nederland geboren, dan is het gelijk aan het herkomstgebied van de vader.
- Indien het herkomstgebied van slechts één ouder bekend is, wordt het herkomstgebied van het kind daaraan ontleend. Deze werkwijze komt overeen met de manier waarop het CBS regulier de herkomstgroep afleidt.

Voor ruim 1,5 duizend personen (7,4 procent van het totaal van de tweede generatie) kon het herkomstgebied niet op deze manier worden bepaald. Het gaat hierbij vooral om personen met één of twee ouders uit voormalig Joegoslavië van wie geen nader bepaald herkomstgebied bekend is of om personen van wie gegevens over ouders geheel ontbreken, bijvoorbeeld omdat de ouders al lang geleden uit Nederland zijn vertrokken.

**Staat 2
Voormalig Joegoslaven naar herkomstgebied, 1 januari 2004**

Herkomstgebied	1e generatie	2e generatie	Totaal	
			abs.	%
x 1 000				
Bosnië	25,2	6,7	31,9	42,3
Kroatië	6,4	3,4	9,8	13,0
Macedonië	3,2	1,9	5,0	6,6
Montenegro	1,7	0,6	2,3	3,1
Slovenië	0,9	0,6	1,4	1,9
Servië excl. Kosovo	10,8	5,7	16,5	21,8
Kosovo	6,5	2,1	8,5	11,3
Totaal	54,5	21,0	75,5	100

**Staat 3
Voormalig Joegoslaven per herkomstgebied naar 1e en 2e generatie, 1 januari 2004**

Herkomstgebied	1e generatie	2e generatie	Totaal
	%		abs.=100%
x 1 000			
Bosnië	78,9	21,1	31,9
Kroatië	64,9	35,1	9,8
Macedonië	63,1	36,9	5,0
Montenegro	73,9	26,1	2,3
Servië excl. Kosovo	65,6	34,4	16,5
Slovenië	60,8	39,2	1,4
Kosovo	75,9	24,1	8,5
Totaal	72,2	27,8	75,5

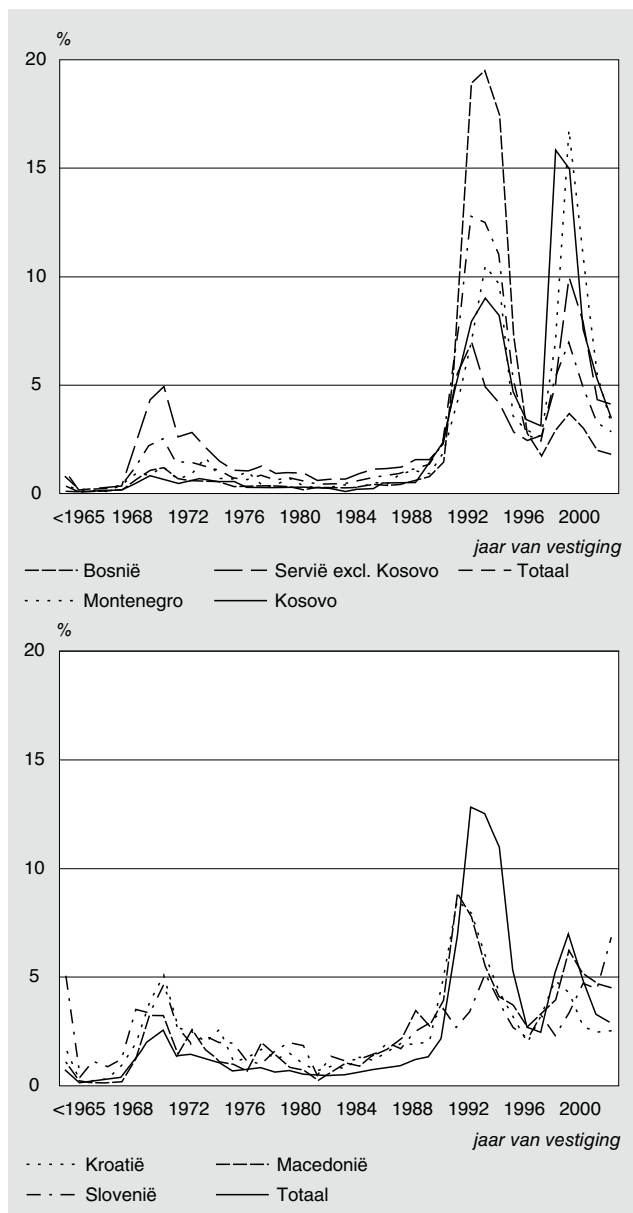
Deze personen zijn met behulp van een verdeelsleutel over de herkomstgebieden verdeeld. De basis voor het genereren van deze sleutel is de leeftijdsverdeling van personen van wie het herkomstgebied wel bekend is (92,6 procent van de totale tweede generatie voormalig Joegoslaven).

Resultaten toedelingsmethode

Na toepassing van de beschreven toedelingsmethode is het mogelijk een totaaloverzicht samen te stellen van de omvang van de eerste en tweede generatie voormalig Joegoslaven naar herkomstgebied (staat 2). Ruim 40 procent van de totale populatie op 1 januari 2004 heeft Bosnië als herkomstgebied. Dit is twee keer zoveel als de deelpopulatie met Servië als herkomstgebied, die op de tweede plaats komt. Twee andere (relatief) grote deelpopulaties hebben als herkomstgebieden Kroatië en Kosovo (13 en 11 procent van het totaal).

Slechts 20 procent van de voormalig Joegoslaven heeft zich vóór de jaren negentig in Nederland gevestigd. Dit heeft invloed op de

2. Aandeel voormalig Joegoslaven per herkomstgebied en jaar van vestiging

verhouding tussen de omvang van de eerste en de tweede generatie (staat 3). In vergelijking met andere allochtone groepen, zoals de Turken en Marokkanen, is het aandeel van de tweede generatie (28 procent) in de totale populatie van voormalig Joegoslaven relatief klein. Dit aandeel verschilt per herkomstgebied. Het hoogste percentage (39) komt voor rekening van de deelpopulatie met herkomstgebied Slovenië. Dit is te verklaren uit het feit dat de immigratie uit dit land door de jaren heen vrijwel constant is gebleven. Het aandeel van de tweede generatie is met 21 procent het laagst voor de bevolking uit Bosnië. Deze groep heeft zich voor het grootste deel in de jaren negentig in Nederland gevestigd en verblijft hier dus nog maar relatief kort. Alleen de deelpopulatie van Kosovaren kent een nog kortere gemiddelde verblijfsduur. Onder hen bedraagt het aandeel van de tweede generatie 24 procent.

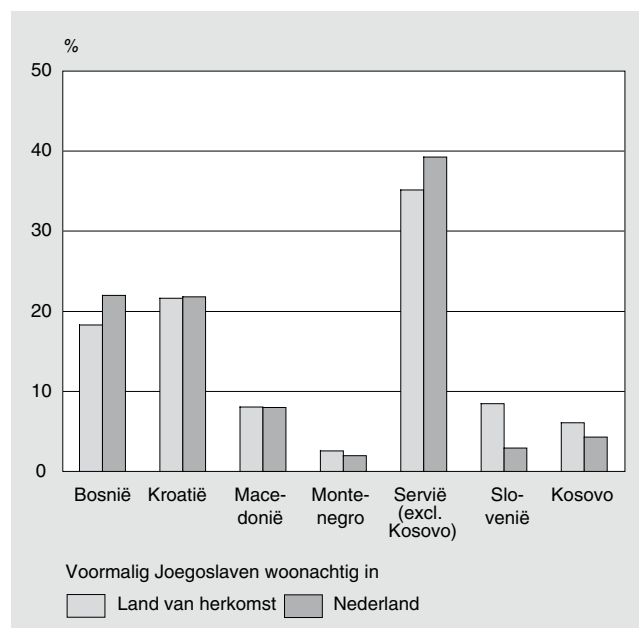
4. Eerste generatie voormalig Joegoslaven naar vestigingsjaar

Het verloop van de immigratie van voormalig Joegoslaven is goed zichtbaar in de verdeling naar vestigingsjaar in de grafiek 2. De instroom is duidelijk in twee fasen te verdelen: de periode tot 1990 en de periode daarna.

Eerste fase: begin jaren zestig tot eind jaren tachtig

Degenen die zich vóór 1990 in Nederland hebben gevestigd, maakten deel uit van een immigrantenstroom die voornamelijk bestond uit arbeidsmigranten en hun families. Het aandeel van immigranten uit de verschillende deelrepublieken ligt in de buurt van de verhouding tussen de bevolkingsaantallen van hun herkomstgebieden (grafiek 3, vorige pagina). Met uitzondering van de eerste piek, begin jaren zeventig, toen de eerste arbeidsmigranten in groten getale naar Nederland kwamen, was het niveau van de instroom relatief laag en vrij constant. De mogelijke retourmigratie is hier buiten beschouwing gelaten.

3. Aandeel voormalig Joegoslaven woonachtig in de herkomstlanden¹⁾ en aandeel voormalig Joegoslaven woonachtig in Nederland²⁾

¹⁾ Bron: Volkstelling SFRJ 1971.
²⁾ Jaar van vestiging voor 1990.

Tweede fase: begin jaren negentig tot 2003

De tweede golf immigranten bestond voor het grootste deel uit vluchtelingen en was daarmee sterk gerelateerd aan de politieke ontwikkelingen in de landen van voormalig Joegoslavië (staat 4). De twee grootste pieken houden verband met de oorlogen in Bosnië en in mindere mate Kroatië (periode 1991–1995), respectievelijk het conflict in Kosovo, en de NAVO-bombardementen (1998–2000).

Het grootste aantal voormalig Joegoslaven vestigde zich in 1993 in Nederland. Het ging om bijna 7 duizend personen, voor ruim twee derde afkomstig uit Bosnië. Hoewel het aantal personen uit Kroatië in deze periode veel kleiner was dan het aantal uit Bosnië, was het in vergelijking tot de totale instroom uit Kroatië vrij groot (bijna een derde van het totaal aantal eerste generatie Kroaten in Nederland).

Ondanks het feit dat Servië, Montenegro, Macedonië en Kosovo officieel niet bij deze oorlog waren betrokken, was de immigrantenstroom uit deze gebieden in het begin van de jaren negentig aanzienlijk groter dan tijdens de eerste fase. In hoeverre het hier ging om minderheden en vluchtelingen van het regime Milosevic, dan wel om economische immigranten, is niet bekend.

Tijdens de tweede piek, in de periode 1998–2000, bestond de instroom voor meer dan de helft uit personen uit Kosovo, Servië en Montenegro. Het grootste aantal immigranten (3,7 duizend) kwam in het jaar 2000. Hoewel de instroom van migranten uit Bosnië sterk was gedaald ten opzichte van de eerste helft van de jaren negentig, was deze in verhouding tot de andere landen nog steeds groot.

Slovenië is een uitzondering tussen de landen van voormalig Joegoslavië. Er zijn in totaal nog geen duizend eerste generatie Slovenen in Nederland. Slovenië was de meest welvarende deelrepubliek. Ook in de jaren negentig was de instroom uit Slovenië, ondanks de (kortdurende) oorlog in 1991, vrijwel constant (grafiek 2b). Slovenië is sinds 2000 lid van de Europese Unie. Dit zal de reden zijn dat Slovenië het enige land van voormalig Joegoslavië is dat vanaf dat jaar een kleine toename van immigranten laat zien. In absolute zin gaat het echter om een toename van slechts enkele tientallen personen per jaar.

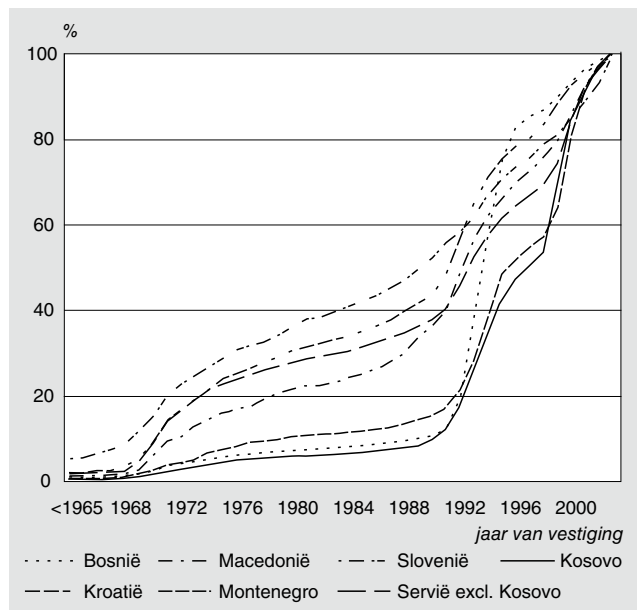
5. Algemene demografische en sociaaleconomische kenmerken per herkomstgebied

In grafiek 4 is het cumulatieve percentage van de omvang van de bevolking naar vestigingsjaar weergegeven. Twee groepen zijn eenvoudig te onderscheiden: enerzijds deelpopulaties uit Bosnië, Kosovo en Montenegro die zich voor het grootste deel in de jaren negentig hebben gevestigd en anderzijds die uit Kroatië, Slovenië, Servië en Macedonië, die een meer geleidelijke instroom vertonen. Laatstgenoemde instroom bestaat voor een groot deel uit arbeidsmigranten.

Leeftijdsopbouw

Verschillen in de leeftijdsopbouw van de eerste generatie in deze deelpopulaties hangen sterk samen met het vestigingsjaar. Onderscheid kan worden gemaakt tussen overwegend oudere gastarbeiderspopulaties, afkomstig uit Slovenië, Kroatië en Servië (minstens 30 procent van deze populatie vestigde zich vóór 1990 in Nederland) en de jonge populaties zoals die uit Kosovo en Bosnië, die

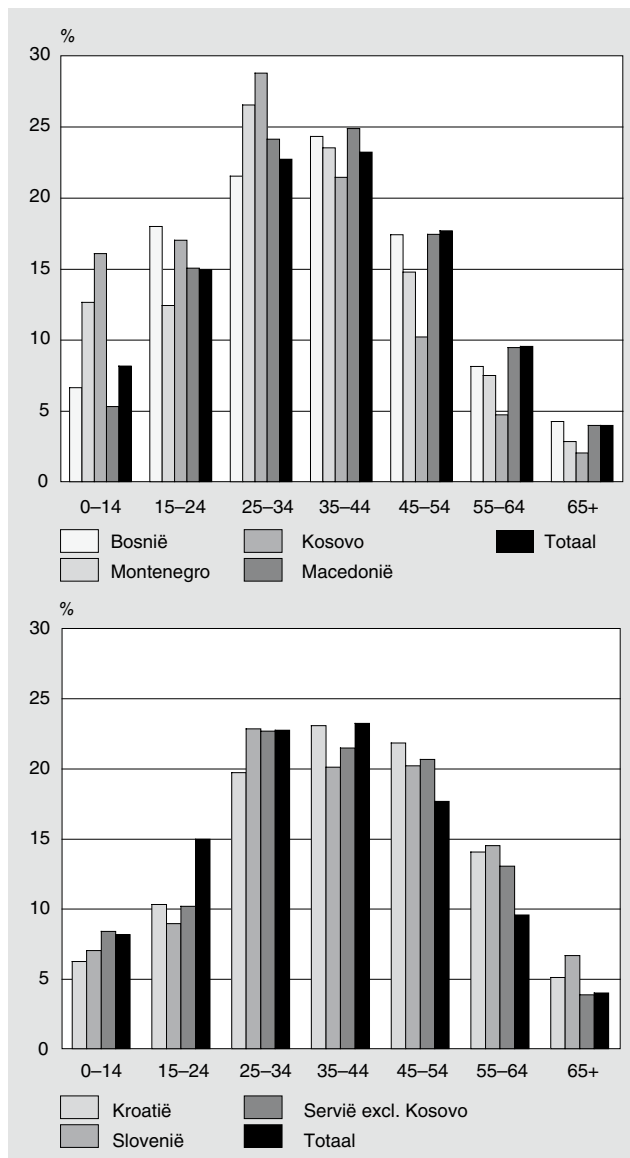
4. Immigratie van voormalig Joegoslaven per herkomstgebied naar jaar van vestiging (cumulatief), 1 januari 2004

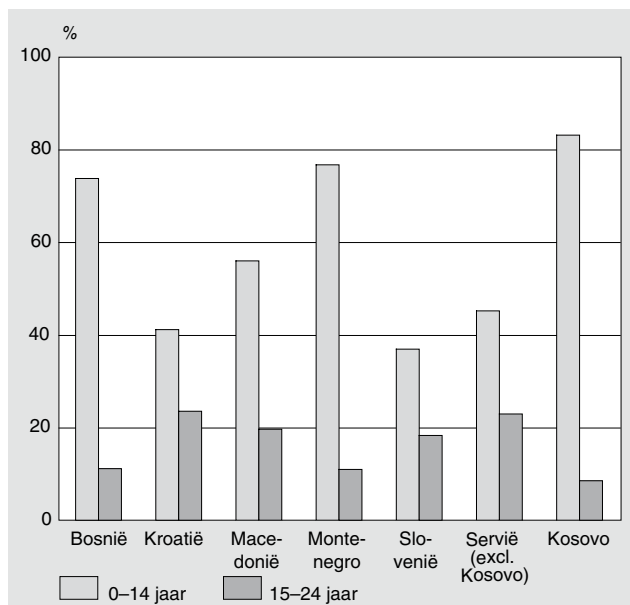
Staat 4
Voormalig Joegoslaven naar herkomstgebied en jaar van vestiging, 1 januari 2004

Jaar van vestiging	Herkomstgebied							Totaal
	Bosnië	Kroatië	Kosovo	Macedonië	Montenegro	Servië excl. Kosovo	Slovenië	
	%							abs.=100%
								x 1 000
1991	28,8	25,3	11,6	9,8	2,6	19,5	2,3	1,2
1992	50,2	14,6	9,4	7,5	2,0	15,8	0,6	3,7
1993	68,9	7,2	7,4	3,5	1,7	10,8	0,4	6,9
1994	72,3	5,6	8,6	2,5	2,7	7,7	0,6	6,8
1995	73,6	4,6	8,9	2,2	2,8	7,4	0,5	5,9
1998	32,9	16,0	15,3	8,2	3,3	22,2	2,1	1,3
1999	25,4	10,8	35,8	4,3	4,2	18,9	0,7	2,8
2000	24,5	7,2	25,8	5,2	7,7	28,8	0,7	3,7

5. Eerste generatie voormalig Joegoslaven per herkomstgebied naar leeftijd, 1 januari 2004

6. Tweede generatie voormalig Joegoslaven per herkomstgebied naar leeftijd, 1 januari 2004

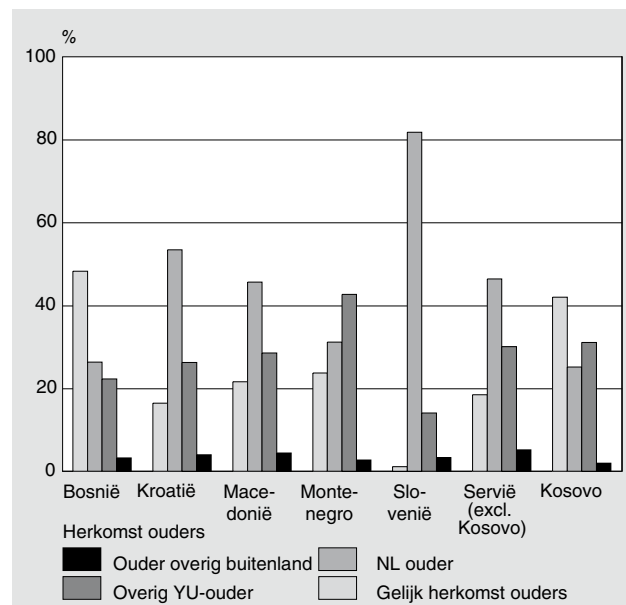
voor het grootste deel uit vluchtelingen bestaan (minstens 80 procent van deze populatie vestigde zich na 1990). De gemiddelde leeftijd van arbeidsmigranten op het moment van vestiging was ongeveer 21 jaar. Door de langere verblijfsduur in Nederland is deze populatie nu gemiddeld veel ouder (grafiek 5).

Verschillen in de leeftijdsopbouw komen nog sterker naar voren bij de tweede generatie. Het aandeel van kinderen jonger dan 15 jaar in de totale tweede generatie voormalig Joegoslaven varieert van 83 procent voor herkomstgebied Kosovo tot 37 procent voor herkomstgebied Slovenië (grafiek 6).

Tweede generatie voormalig Joegoslaven naar herkomst van de ouders

Een groot deel van de tweede generatie voormalig Joegoslaven heeft één in Nederland geboren ouder. Dit geldt echter niet voor de deelpopulaties uit Bosnië, Montenegro en Kosovo (grafiek 7). Dit is mogelijk te verklaren doordat binnen deze deelpopulaties, op het moment dat ze zich in Nederland vestigden, meer jonge (echt)paren en gezinnen waren dan bij arbeidsimmigranten. De verdeling van de Bosnische tweede generatie op basis van leeftijd illustreert dit (grafiek 8). Personen ouder dan 15 jaar zijn geboren vóór de jaren negentig, in een periode waarin Joegoslaven (voor het grootste deel) als arbeidsimmigrant naar Nederland kwamen. Zij hebben daarom relatief vaak een ouder die in Nederland of een andere regio van Joegoslavië is geboren. De verdeling naar herkomst van hun ouders vertoont dan ook veel overeenkomsten met de deelpopulaties met herkomstgebied Kroatie en Macedonië. Kinderen jonger dan 15 jaar hebben in meer dan helft van gevallen twee in Bosnië geboren ouders.

7. Tweede generatie voormalig Joegoslaven per herkomstgebied naar herkomst van de ouders, 1 januari 2004

Aandeel voormalig Joegoslaven naar grootstedelijke agglomeraties

Bijna een kwart van de voormalig Joegoslaven woont in de grootstedelijke agglomeraties van de vier grote steden. Iets minder dan de helft van het totaal woont buiten grootstedelijke agglomeraties (staat 5).

De verschillen tussen de herkomstgebieden zijn ook hier weer te verklaren door de samenstelling van de deelpopulaties. De deelpopulaties die voor een groot deel uit gastarbeiders bestaan, wonen vaker binnen grootstedelijke agglomeraties. Vooral het hoge aantal Joegoslaven in Rotterdam valt op. Vele Joegoslavische mannen zijn al in de jaren zeventig als gastarbeider in de scheepsbouw, de reiniging, de metaal- en textielnijverheid en de voedings- en genotmiddelenindustrie naar Rotterdam gekomen. Joegoslavische vrouwen werden geworven voor de visverwerkings-, leerbewerkings- en sigarettenindustrie (Hessels, 2005).

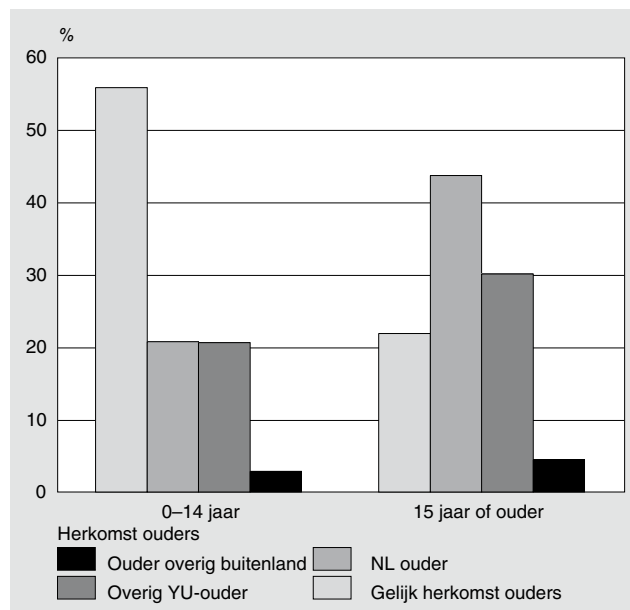
De deelpopulaties die overwegend uit vluchtelingen bestaan, vertonen een veel grotere mate van spreiding over het land. Mensen met herkomstgebied Bosnië, Montenegro en vooral Kosovo hebben een lager aandeel in de grootstedelijke ag-

glomeraties dan de populaties uit Slovenië, Servië, Macedonië en Kroatië. Dit komt doordat arbeidsimmigranten zich meestal op die locaties vestigen waar meer aanbod van werk voor laaggeschoolden is. Vluchtelingen vestigen zich waarschijnlijk vaak in de omgeving van hun oorspronkelijke vestigingsplaats, een asielzoekerscentrum of een andere, door het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers uitgezochte locatie. Deze locaties zijn gelijkmatiger over het land verspreid. Dit verschil komt ook duidelijk naar voren uit de verdeling van de eerste generatie alloctonen afkomstig uit Bosnië, na een globale verdeling op basis van het vestigingsjaar (grafiek 9). De deelpopulatie die voor het grootste deel uit vluchtelingen bestaat (vestigingsjaar na 1990) woont voor ruim de helft buiten stedelijke agglomeraties, tegen ruim een derde van de deelpopulatie die zich vóór 1990 in Nederland vestigde.

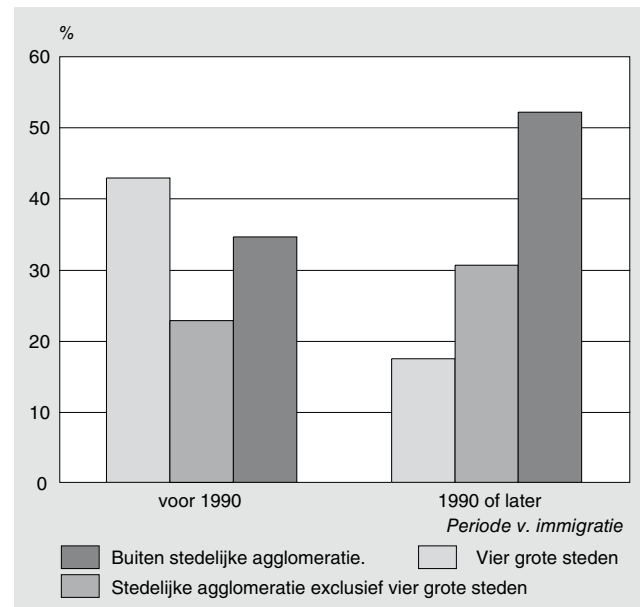
Huishoudenspositie

Ongeveer een derde van alle voormalig Joegoslaven bestaat uit thuiswonende kinderen. Uit grafiek 10 blijkt dat dit aandeel verschilt per herkomstgroep. Voor personen uit Slovenië is

8. Tweede generatie Bosniërs per leeftijdsgroep naar herkomst van de ouders, 1 januari 2004

9. Eerste generatie Bosniërs per periode vestiging naar stedelijke agglomeratie, 1 januari 2004

Staat 5 Voormalig Joegoslaven per herkomstgebied naar stedelijke agglomeratie, 1 januari 2004

	Herkomstgebied							Totaal
	Bosnië	Kroatië	Macedonië	Montenegro	Slovenië	Servië excl. Kosovo	Kosovo	
%								
Vier grote steden	20,5	35,2	28,3	21,5	24,9	26,9	15,7	23,9
Stedelijke agglomeraties ¹⁾	29,9	28,0	27,9	25,0	32,5	26,5	26,4	28,3
Buiten stedelijke agglomeraties	49,6	36,8	43,8	53,5	42,6	46,7	57,9	47,8
abs. = 100%								
x 1 000								
Totaal	31,9	9,8	5,0	2,3	1,4	16,5	8,5	75,5

¹⁾ Exclusief vier grote steden.

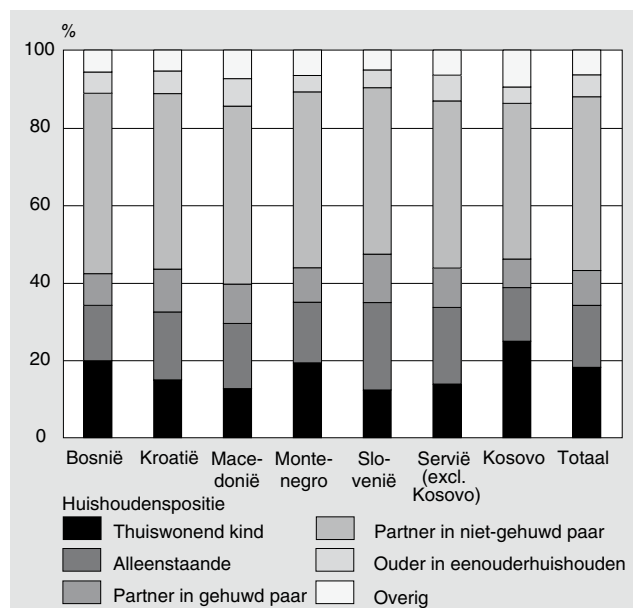
het 29 procent, vrijwel gelijk aan dat voor autochtonen (28 procent). Van de deelpopulatie uit Kosovo bestaat 40 procent uit thuiswonende kinderen. Dit komt deels doordat de deelpopulaties van voormalig Joegoslaven die zich voornamelijk in de jaren negentig in Nederland hebben gevestigd gemiddeld jong zijn. Ook onder de eerste generatie laten zij een groot aandeel thuiswonende kinderen zien. Dit aandeel bedraagt voor de herkomstgebieden Montenegro, Bosnië en Kosovo respectievelijk 19, 20 en 25 procent. Deelpopulaties uit Kosovo en Montenegro hebben, vergeleken met de andere deelpopulaties, bovendien relatief veel thuiswonende kinderen per huishouden (grafiek 11). Ook in dit opzicht bestaat het grootste contrast tussen deelpopulaties uit Kosovo en Slovenië, met respectievelijk 2,5 en 1,8 thuiswonende kinderen per huishouden voor vrouwen in de leeftijdsgroep 35–44 jaar.

Het aandeel ouders in eenouderhuishoudens bedraagt voor de totale populatie van voormalig Joegoslaven 4,4 procent. Dit aandeel is twee keer zo groot als dat voor de autochtone bevolking (2,2 procent). Wel is het veel kleiner dan bij sommige andere grote groepen allochtonen, zoals de Surinamers en de Antillianen/Arubanen. Tussen herkomstgebieden onderling bestaan geen grote verschillen. Het kleinste aandeel heeft de deelpopulatie uit Slovenië (3,3 procent) en het grootste die uit Servië (4,9 procent). De deelpopulatie uit Slovenië heeft een groter aandeel alleenstaanden en partners in ongehuwde paren dan de deelpopulaties uit andere herkomstgebieden. De deelpopulatie uit Bosnië heeft het grootste aandeel partners in gehuwde paren.

Positie op de arbeidsmarkt

Grafiek 12 geeft de arbeidsmarktpositie van 15–64-jarigen weer onder de eerste generatie voormalig Joegoslaven. Het kenmerk is gebaseerd op de belangrijkste bron van inkomsten. Het grootste aandeel werkzame personen, werknemers en zelfstandigen is te vinden onder degenen uit Slovenië

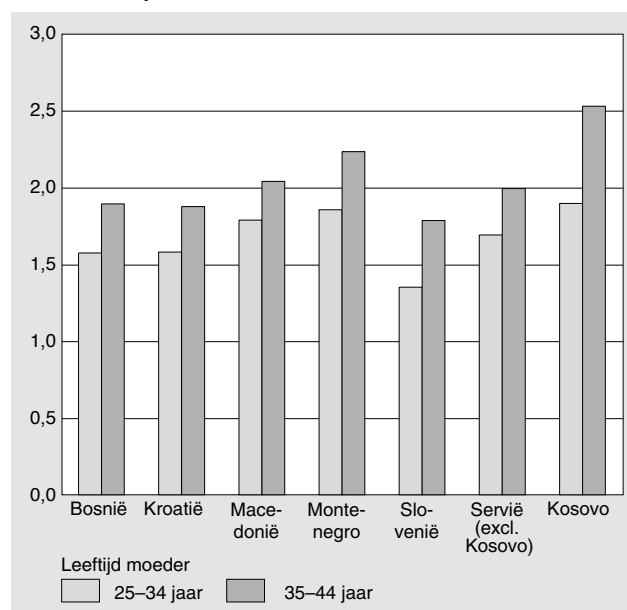
10. Voormalig Joegoslaven per herkomstgebied naar huishoudenspositie, 1 januari 2004

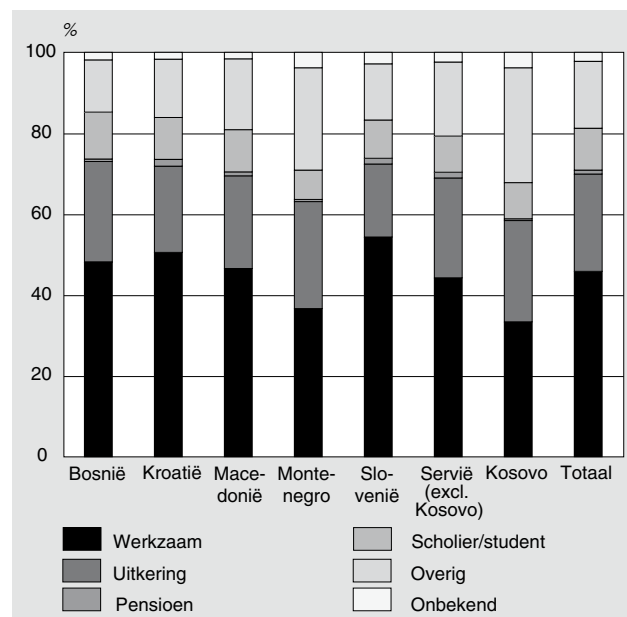
(ruim de helft van de deelpopulatie). Het kleinste aandeel werkzame personen komt voor onder personen uit Kosovo en Montenegro (ruim een derde van de deelpopulatie). Dit is voor een deel toe te schrijven aan het feit dat zij nog maar relatief kort in Nederland zijn. Het is onbekend in hoeverre personen afkomstig uit Montenegro en Kosovo al in bezit zijn van een permanente verblijfs- en werkvergunning. Personen die al langer in Nederland verblijven, zullen naar verwachting wel een dergelijke vergunning hebben.

Staat 6 toont het percentage van de werkzame personen en uitkeringsgerechtigden dat langer dan vijf jaar in Nederland verblijft, naar herkomstgebied. Hieruit kan het volgende worden geconcludeerd. Onder personen afkomstig uit Slovenië bevindt zich het grootste aandeel werkzame personen (55 procent) en het kleinste aandeel uitkeringsgerechtigden

11. Gemiddeld aantal thuiswonende kinderen per huishouden van voormalig Joegoslaven naar herkomstgebied en leeftijd van de moeder, 1 januari 2004

12. Voormalig Joegoslaven per herkomstgebied naar arbeidsmarktpositie, ultimo september 2004

(slechts een kwart van de populatie). Het kleinste aandeel werkzame personen is te vinden onder deelpopulaties afkomstig uit Servië en Kosovo (ruim 46 procent). Het grootste aandeel uitkeringsgerechtigden (ruim een derde van de deelpopulatie) kent de groep uit Servië en Montenegro.

Een andere reden voor het lage percentage werkzame personen uit Kosovo (en ook Montenegro) is het aandeel werkzame vrouwen, dat aanzienlijk kleiner is dan in de andere deelpopulaties (staat 7). In combinatie met een groter aantal thuiswonende kinderen per huishouden (grafiek 11) duidt dit op een meer traditionele rolverdeling binnen het gezin.

Het grootste aandeel scholieren/studenten onder de 15–64-jarigen in de eerste generatie is te vinden onder Bosniërs (11 procent). Dit komt doordat deze deelpopulatie het grootste aandeel personen in de leeftijdsgroep 15–24 jaar heeft (ruim 18 procent).

Verschillen tussen ‘nieuwkomers’ en ‘oudkomers’ komen duidelijk naar voren uit een vergelijking van het type uitkering dat personen ontvangen. Uitkeringsgerechtigden afkomstig uit Bosnië, Kosovo en Montenegro krijgen voor het grootste deel een bijstandsuitkering. Personen afkomstig uit Kroatië en Slovenië hebben in meer dan helft van de gevallen een werkloosheidsuitkering of een arbeidsongeschiktheidsuitkering (grafiek 13).

Staat 6
Eerste generatie voormalig Joegoslaven¹⁾ naar herkomstgebied en arbeidsmarktpositie, 1 januari 2004

Herkomstgebied	Totaal	w.o. aandeel	
		Werkzame personen	Personen met uitkeringen
	abs.=100%	%	
	x 1 000		
Bosnië	19,0	51,6	26,3
Kroatië	4,6	52,0	27,1
Macedonië	2,1	48,2	30,7
Montenegro	0,8	49,4	33,2
Slovenië	0,5	55,2	25,6
Servië excl. Kosovo	6,5	46,4	33,9
Kosovo	2,8	45,9	29,3

¹⁾ Verblijfsduur in Nederland langer dan 5 jaar.

Staat 7
Aandeel werkzame voormalig Joegoslaven per herkomstgebied en geslacht, 1 januari 2004

Herkomstgebied	Geslacht		Totaal
	Man	Vrouw	
	%		
Bosnië	54,1	42,1	48,1
Kroatië	53,8	47,3	50,5
Macedonië	52,8	40,5	46,6
Montenegro	42,5	29,3	36,7
Slovenië	59,3	49,8	54,3
Servië excl. Kosovo	48,8	40,3	44,3
Kosovo	40,6	23,9	33,3
Totaal	51,1	40,5	45,8

6. Tot slot

De meeste verschillen tussen populaties uit verschillende herkomstgebieden van voormalig Joegoslavië, in het bijzonder de leeftijdsopbouw en ruimtelijke spreiding, hangen samen met het oorspronkelijke migratiemotief. Een goed voorbeeld vormt de populatie afkomstig uit Bosnië. Het merendeel van de Bosniërs (90 procent) heeft zich in de jaren negentig in Nederland gevestigd, maar de rest van deze deelpopulatie is voldoende groot om afzonderlijk te worden beschreven. De personen in deze deelpopulatie die zich vóór de jaren negentig in Nederland vestigden, vertonen veel overeenkomsten met deelpopulaties die eveneens overwegend uit arbeidsimmigranten bestaan. Hetzelfde geldt voor de Bosniërs die zich na 1990 hebben gevestigd en overwegend uit vluchtelingen bestaan: zij vertonen de meeste (demografische) overeenkomsten met de deelpopulaties afkomstig uit Kosovo en Montenegro.

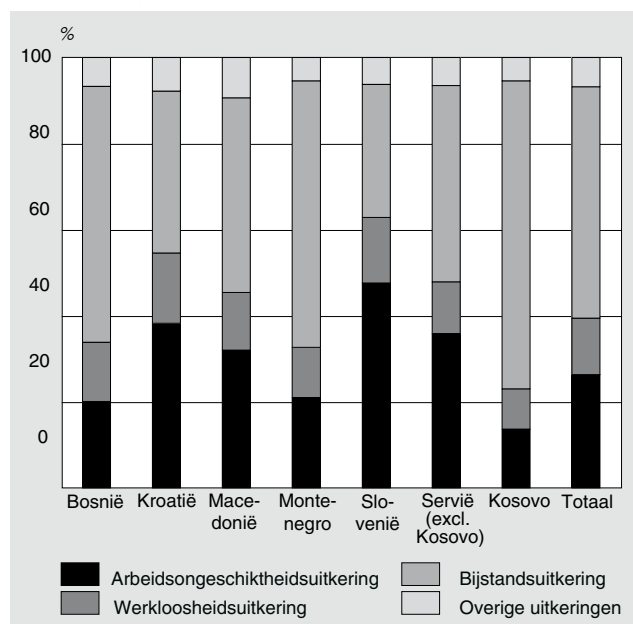
Uit een onderzoek naar voormalig Joegoslaven in Nederland blijkt dat de groep die tijdens of na de Balkanoorlogen naar Nederland kwam gemiddeld beter is opgeleid en in sociaal-cultureel opzicht beter is geïntegreerd dan de groep oudkomers (Hessels, 2005). Het betreffende onderzoek is gebaseerd op een steekproef van voormalig Joegoslaven zonder nadere informatie over het herkomstgebied.

In hoeverre dit gevolgen heeft voor de economische positie van immigranten, vooral op de lange termijn, is nog niet

Staat 8
Voormalig Joegoslaven naar herkomstgebied en verblijfsduur, 1 januari 2004

Herkomstgebied	Gemiddelde verblijfsduur in jaren
Bosnië	10
Kroatië	16
Macedonië	13
Montenegro	9
Slovenië	17
Servië excl. Kosovo	14
Kosovo	7

13. Uitkeringsgerechtigden onder voormalig Joegoslaven per herkomstgebied naar soort uitkering, ultimo september 2004

bekend. Wel is het zo dat het percentage werkzame personen, werknemers en zelfstandigen onder Bosniërs met een verblijfsduur tussen vijf en tien jaar vrijwel gelijk is aan dat van personen uit hetzelfde herkomstgebied die tien jaar of langer in Nederland wonen (respectievelijk 51,7 en 51,3 procent). Deze populatie van nieuwkomers bestaat overwegend uit vluchtelingen die enige tijd in een asielzoekerscentrum moesten verblijven. De oudkomers zijn daarentegen doorgaans voormalige arbeidsmigranten en hebben door hun langere verblijfsduur in Nederland al vaker een positie op de arbeidsmarkt veroverd. De afwezigheid van een achterstand op dit gebied is dan ook niet conform de verwachting. Enerzijds is dit te verklaren door het verschil in gemiddelde leeftijd van deze deelpopulaties (36 jaar voor nieuwkomers en 43 jaar voor oudkomers, berekend over de populatie 15–64-jarigen). Anderzijds zou het erop kunnen wijzen dat een hoger opleidingsniveau en een betere integratie in sociaal-cultureel opzicht positief bijdraagt aan de economische positie van de nieuwkomers.

Een ander voorbeeld is het grote contrast tussen de populaties afkomstig uit Slovenië en Kosovo. De deelpopulatie uit Slovenië lijkt het meest op de autochtone populatie, vooral wat betreft sociaaleconomische kenmerken.

Slovenen verblijven gemiddeld het langst in Nederland en hebben daardoor de meeste tijd gehad om in de Nederlandse maatschappij te integreren. Mede hierdoor heeft meer dan 80 procent van de tweede generatie Slovenen één ouder die in Nederland is geboren. Kosovaren zijn daarentegen de populatie met de kortste gemiddelde verblijfsduur in Nederland.

Slovenië was ook de meest welvarende deelrepubliek van voormalig Joegoslavië. Kosovo was daarentegen, ook vóór de jaren negentig, economisch het minst ontwikkelde gebied.

In sociaal-cultureel opzicht waren Kosovaren in hun herkomstgebied zeer traditioneel ingesteld. Dit is zichtbaar in de statistieken. Een in vergelijking met andere voormalig Joegoslaven groot aantal kinderen per huishouden en het laagste aandeel werkende vrouwen duiden op een meer traditionele rolverdeling binnen het huishouden. Dit heeft waarschijnlijk gevolgen gehad voor het gemiddelde opleidingsniveau en de startpositie van personen uit deze herkomstgebieden na hun komst naar Nederland. Zonder aanvullende gegevens is het echter moeilijk te bepalen in hoeverre het behaalde opleidingsniveau en de cultuur van het herkomstgebied invloed hebben gehad op de verschillen naar herkomstgebied.

Literatuur

Alders, M. en H. Nicolaas, 2002, Allochtonen uit voormalig Joegoslavië. Maandstatistiek van de Bevolking 50(11), blz. 12–14.

Harmsen, C.N., 2005, Eerste generatie Antillianen naar geboorte-eiland. Bevolkingstrends 53(4), blz. 22–24.

Hessels, T., 2005, Voormalig Joegoslaven in Nederland. Bevolkingstrends 53(1), blz. 98–103.